
Aleksandra Marković
Centar za razvoj civilnog društva
Zrenjanin

Viđenje obrazovnog sistema i različita upotreba kulturnih sadržaja desnih i levih ekstremista u cyber prostoru Srbije

Rezime: Oslanjajući se na već nespornu vezu između obrazovanja i društva, kao i kulture i društva, a imajući na umu značaj koji obrazovanje i kultura imaju u jednoj društvenoj zajednici, cilj ovog rada je da istraži odnos levih, odnosno desnih ekstremističkih organizacija prema obrazovnom sistemu u Srbiji, kao i upotrebu i promovisanje različitih kulturnih sadržaja jednih, odnosno drugih. Na osnovu istraživanog odnosa prema obrazovanju i upotrebi kulturnih sadržaja moguće je donositi zaključke o poželjnoj viziji društva i vrednostima koje bi jedna društvena zajednica trebalo da razvija i neguje. Uočene su ključne razlike, ali i sličnosti prevashodno u percipiranju zajedničkog neprijatelja, što ipak ne dovodi do formiranja bilo vrednosti bilo zajedničkog delanja koje bi zagovarale kako leve, tako i desne ekstremističke organizacije.

Ključne reči: obrazovanje, kulturni sadržaji, vrednosti, desne ekstremističke organizacije, leve ekstremističke organizacije

Uloga i značaj obrazovnog sistema

Mnogi autori koji su se bavili odnosom obrazovnog podsistema i društvenog sistema došli su do zaključka da postoji snažna veza između društva i obrazovanja. Može se reći da je gotovo nemoguće povući jasnu liniju koja bi razdvojila ova dva koncepta i na osnovu koje bismo mogli da posmatramo samo jedan ponaosob. To znači da postoji povratna sprega uticaja između obrazovnog sistema i društva kao celine. Kako je sistem obrazovanja zapravo svojevrsno mikro-društvo, nije neuobičajeno čuti sintagmu da je obrazovanje ogledalo društva. Neretko se obrazovanje vidi kao sredstvo kulturne transmisije sa jedne generacije na drugu, odnosno ono osposobljava pojedince za buduće obavljanje društvene i profesionalne uloge. Takođe, obrazovni sistem ne samo da prenosi postojeća znanja, vrednosti i kulturu jednog društva na svoje potomke, ono utiče i na formiranje ličnosti i očuvanje identiteta, ali i postojećih društvenih struktura¹. Ukratko, posmatrajući obrazovni sistem jednog društva, možemo osnovano pretpostavljati kako će izgledati to isto društvo u budućnosti.

¹ „Kult obrazovne hijerarhije – naizgled čisto školski – uvek doprinosi odbrani i legitimizaciji društvenih hijerarhija utoliko što su školske hijerarhije (bilo stepena i zvanja ili školskih ustanova i disciplina) uvek delimično prizašle iz društvenih hijerarhija koje potom nastoje da reprodukuju“ (Burdije i Paseron, 2012: 79).

Usko povezano sa pitanjem odnosa obrazovanja i društva, nalazi se i pitanje odnosa obrazovanja i društvenog razvoja. Obrazovanjem se ne samo preraspodeljuju znanje, kultura i moć i ne samo što se osmišljava i vrednuje sopstvena egzistencija (u čemu se ogleda instrumentalna funkcija obrazovanja), već je uvreženo i shvatanje po kojem obrazovanje razvija ljudske kapacitete, a od njega zavise i funkcionisanje i progres civilizacije.² Kako obrazovanje ocenjuje sve elemente društvenog razvoja, razvija kritički odnos prema teoriji i praksi društvenih odnosa, čuva identitet i razmatra procese globalizacije, može se reći da obrazovanje predstavlja i sam cilj društvenog razvoja (Avramović, 2004: 176).³

S obzirom da je obrazovanje prevashodno usmereno na sistematsko prenošenje znanja i umeća sa naraštaja na naraštaj, može se reći da je obrazovanje oduvek postojalo, samo što nije imalo institucionalni okvir i rasprostranjenost, kao što je danas slučaj. Razvoj obrazovanja tekao je od ekskluzivnosti ka masovnosti, od manje ka većoj institucionalizaciji. Najpre je obrazovanje bilo neproizvodno, dokoličarsko i mogli su ga priuštiti samo pripadnici najviših društvenih slojeva⁴, ali kada je počelo da se sistematski i kontinuirano odvija u okviru škole kao specijalizovane institucije prestalo je da bude samo privilegija određenog društvenog sloja. Pored znanja, putem (pre svega formalnog) obrazovanja prenose se i poželjne vrednosti društva, a samim tim formira se i poželjan tip ličnosti. Dakle, obrazovanje uz praktično-tehničku funkciju ima i socijalizacijsku i društveno-integrativnu funkciju. Ipak, iako ono pruža nadu i očekivanje da je beg iz nižih društvenih slojeva moguć i iako je obrazovanje jedan od najvažnijih kanala društvene pokretljivosti⁵, pojedini teoretičari upozoravaju da se obrazovanje pokazuje kao sredstvo reprodukcije društvenih slojeva i društvenog sistema (v. Burdije i Paseron, 2012: 67 - 121). Sva savremena društva pokušavaju da se približe idealu obezbeđivanja mehanizma koji bi osigurao da najdarovitiji obavljaju najvažnije društvene uloge. Kako ističe Džon Galbrajt (Galbraith), obrazovanje je strateški cilj svakog „dobrog društva“ – čak iako se ostane u okvirima ekonomskih kategorija, ulaganje u obrazovanje je dugoročno isplativo, jer opšte privredne rezultate najbolje popravlja unapređivanje i poboljšavanje kvalifikacione strukture ljudi (Tripković, 2007: 371-373).

Socijalizacija, vaspitanje i obrazovanje su jedinstveni i međusobno uslovljeni procesi koji se u

² „Sociologija obrazovanja kroz istoriju”, preuzeto sa: http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/sociologija_obraz3-rps-srb-t07.pdf, pristupljeno 3.08.2013.

³ Postoje i suprotne tvrdnje koje ističu da forsiranje visokog stepena značajnosti obrazovanja nije opravdano. Prvi argument koji se navodi u prilog ovoj tvrdnji jeste da sva današnja društva karakteriše visok stepen složenosti i tenzija (strukturne protivrečnosti kao što su tradicija i modernost, materijalne i duhovne vrednosti, tržišna utakmica i obezbeđivanje jednakih mogućnosti itd.) sa kojima obrazovanje nije u stanju da se nosi i ne bi ni trebalo da snosi odgovornost, prevashodno jer je to institucija koja izražava i prenosi postojeća znanja, veštine i vrednosti, a diskusije o krupnim problemima savremenih društava bi trebalo da pripadaju svim saznavnim snagama društva, ne samo obrazovanju. Drugi argument se oslanja na činjenicu da obrazovanje sve više gubi svoju autonomiju i podleže priscima koji dolaze od porodice, društvenih organizacija, javnog mnjenja, nevladinih organizacija, medija... Najzad, poslednji argument vezan je za unutrašnje protivrečnosti samog obrazovanja, kao što je, primera radi, sa jedne strane princip jednakosti (od kojeg sistem obrazovanja polazi) i proizvođenje nejednakosti (kako među samim učenicima/studentima, tako i u pogledu materijalnih nagrada znanja, ugleda, moći i statusa) (Avramović, 2004: 176-178).

⁴ Platon i Aristotel, kao i drugi mislioci tog doba, smatrali su da obrazovanje nije za robove („Sociologija obrazovanja kroz istoriju”, preuzeto sa: http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/sociologija_obraz3-rps-srb-t07.pdf, pristupljeno 3.08.2013.).

⁵ „Ukoliko je dostupnost obrazovnim institucijama manja, a uticaj pripisanog socijalnog statusa na vertikalno društveno napredovanje veći, utoliko je društvena struktura zatvorenija, a to društvo će verovatno stagnirati ili će se sporije razvijati” (Tripković, 2007: 372).

realnosti prožimaju, a razlikovanje se uspostavlja ponajviše iz didaktičkih i teorijskih razloga. Posmatrano sa sociološkog stanovišta, pojam socijalizacije je najširi pojam, a slede ga najpre pojam vaspitanja, potom i obrazovanja. Socijalizacija je složeni proces uvođenja budućih naraštaja u društveni život putem raznovrsnih oblika učenja, dok je vaspitanje metodičko nastojanje da se kod pojedinca stvore željene karakterne crte (*Ibid*: 371). „Vaspitanje obuhvata svjesne, intencionalne i organizovane aktivnosti društva na pripremi pojedinaca za preuzimanje društvenih uloga, kao i podsticanje ukupnog razvoja same ličnosti. Obrazovanje kao najuži pojam, u ovom kontekstu, pretpostavlja proces usvajanja znanja i vještina koje će pojedinci koristiti pri rješavanju svojih praktičnih potreba. U tom smislu vaspitanje i obrazovanje predstavljaju dvije strane jedinstvenog nastavnog procesa koji doprinosi razvoju ličnosti u celini (...) Obrazovanje, u širem značenju ovog pojma, predstavlja stalan proces ostvarivanja duhovnih vrijednosti, proces koji traje tokom celog života“ (Gvozdenović, 2011: 83-84). Ovaj proces sastoji se u međusobnom preplitanju formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja. Formalno obrazovanje odvija se u obrazovnim institucijama i za njega se vezuje sticanje diploma i kvalifikacija. Neformalno obrazovanje najčešće služi kao dopuna formalnom i predstavlja organizovanu aktivnost koja se ne ostvaruje u institucijama školskog sistema. Najzad, informalno obrazovanje je proces koji traje tokom celog života i kojim pojedinac radi na samoobrazovanju i razvoju sopstvene ličnosti (*Ibid*: 86).

Obrazovanje u Srbiji iz ugla krajnje levice i desnice

Savremeni desni ekstremizam odlikuju sledeće ideološke postavke: krajnji nacionalizam i/ili rasizam, katkad antisemitizam, antiislamizam, antiamerikanizam, antiliberalizam, antisocijalizam, antianarhizam, antikomunizam, homofobija i seksizam, ksenofobija, antievropejstvo i antiglobalizam, antimasonstvo; karakteriše ga, kad je u pitanju krajnost radikalne desnice, i proučavanje fašističkih režima iz prošlosti, autoritarnost, poželjna država je kod ovih poslednjih pre svega jednorasna, jednokonfesionalna i jednonacionalna. S druge strane, radikalno leva krajnost počiva na: antikapitalističkom, antiglobalizacijskom i antigradanskom stavu, ideji klasne borbe i zagovaranju direktne akcije i generalnih štrajkova, neprijateljstvu prema državi, institucionalizovanoj religiji i patrijarhalnoj porodici, izražena je propaganda feminizma i homoseksualnosti, a poželjna vizija društva vezuje se za društvo apsolutno slobodnih i jednakih pojedinaca ili državu zasnovanu na neposrednoj demokratiji i društvenoj svojini ili na odsustvu svojine (Bakić, 2007: 35-39).

Navedene karakteristike praćenih organizacija krajnje levice i desnice daju se jasno uočiti u objavljenim sadržajima, kako na nalogima koje posmatrane organizacije imaju na društvenim mrežama, tako i na njihovim zvaničnim *web* stranicama i blogovima. Na početku, korisno je izneti prvo zapažanje, koje je možda i najuočljivije ukoliko posmatramo stranice na kojima je krajnja desnica iznosila svoj stav o obrazovnom sistemu Srbije. Reč je o tome da je najveći broj objavljenih tekstova/saopštenja/vesti zapravo reakcija na delanje levice i veoma brzo se zapažaju antisocijalizam/antianarhizam/antikomunizam⁶, ali ne izostaju ni nacionalizam,

⁶ Očekivano, desnica u svom govoru ne pravi razliku između različitih struja na „levoj strani ideološkog kompasa“, te nema sposobnost za finija diferenciranja. Ipak, ova sposobnost bi uticala na otupljivanje oštrice u samom praktičnom angažmanu desnice.

antiliberalizam, antievropejstvo i antiglobalizam. Primera radi, Udruženje studenata Pravnog fakulteta *Nomokanon* u saradnji sa *Srbskom akcijom* kao reakciju na studentske proteste 2010. godine iznosi svoj predlog o finansiranju visokog obrazovanja koji je alternativa prvenstveno “postojećem nepravičnom kapitalističkom sistemu koji favorizuje bogate, kao i levičarskim pamfletskim parolama o bezuslovno “besplatnom” obrazovanju, čiji glasnogovornici nastoje da raspiruju lenjost i bahatost kod studentske omladine”⁷. Isto Udruženje reagovalo je i na studentske blokade Filološkog i Filozofskog fakulteta 2011. godine, poistovećujući levičarske organizacije sa režimskom politikom i njihovim pulenima: “Ni jedni ni drugi ne uspeavaju u zajedničkoj nameri, niti režim niti režimska nakazna pseudostudentska ekspozitura koja otvoreno služi antinacionalnom režimu!”⁸. Iste karakteristike mogu se naći i na *web* stranicama *Srbske akcije* i u tom smislu dovoljno je navesti samo neke od naslova objavljenih sadržaja, kao što su “Srbski fakulteti i komuno-demokratski totalitarizam”⁹, “Demaskiranje crvenih uzurpatora fakulteta”¹⁰, gde su otvoreno kao najveći neprijatelji prepoznate ovom prilikom praćene krajnje leve ekstremističke organizacije i gde se poziva na borbu protiv njih.

Za razliku od praćenih levičarskih organizacija, one koje se nalaze na suprotnom ideološkom polu, znatno češće ističu šta je ono što nije poželjno u obrazovnom sistemu Srbije, te na taj način – govoreći šta ne žele – indirektno govore i šta žele, odnosno koja je to poželjna vizija društva. U tom smislu, nacionalizam i antievropejstvo se izdvajaju kao poželjne društvene vrednosti. Jedan od retkih “poziva” za okupljanje koje ove organizacije upućuju studentima bio je onaj nakon odluke Haškog tribunala u slučajevima Gotovine i Markača. Tom prilikom *SNP Naši* pozvali su studente na antihaški studentski protest koji je održan 4. decembra 2012. godine. A kada je reč ne o instrumentalizaciji studenata, već o sagledavanju obrazovnog sistema, *SNP 1389* podvlači svoju zabrinutost za opstanak sopstvene nacionalne države¹¹: “uvođenjem reformi u školstvo zemljama kod kojih je to moguće (a dovoljan je broj da se postigne željeni efekat postavi povoljnu osnovu za dalju kolotečinu ubijanja nacionalnog postojanja), EU i zapadni centri moći žele da put ka svojim ciljevima naprave na lakši način pomoću generacija koje tek stasaju”¹².

Kada je reč o praćenim levim organizacijama, poželjna vizija društva kao društva jednakih i slobodnih pojedinaca u nekapitalističkom sistemu proizvodnje oličena je u zahtevima za besplatno (javno finansirano) i svima dostupno obrazovanje, nekomercijalizaciji obrazovanja i direktnoj demokratiji, gde bi studenti neposredno učestvovali i donosili odluke vezane za njihov položaj (na direktno-demokratskim studentskim zborovima – “plenumima”). Krajnja leвица i

⁷ http://zakonik.blogspot.com/2010/12/blog-post_09.html, pristupljeno 20.07.2013. Predlog je zasnovan na ideji o svojevrsnim studentskim kreditima, čime bi se ukinuo postojeći sistem samofinansiranja, teret bi pao na Državu, ali samo utoliko što bi ista snosila troškove tokom samih studija, a zajam bi bio vraćen u roku od tri godine od kada se nekadašnji student zaposli.

⁸ http://zakonik.blogspot.com/2011/10/blog-post_28.html, pristupljeno 20.07.2013.

⁹ <http://www.srb-akcija.org/aktivnosti/5611/srbski-fakulteti-i-komuno-demokratski-totalitarizam/>, pristupljeno 20.07.2013.

¹⁰ <http://www.srb-akcija.org/blog/1934/demaskiranje-crvenih-uzurpatora/>, pristupljeno 20.07.2013.

¹¹ Za razliku od levih organizacija, desne organizacije koje deluju u *cyber* prostoru percipirane probleme u obrazovnom sistemu vezuju i za „problem Kosova“, pa se tako studentski protesti tumače i kao „skretanje pažnje sa problema“, odnosno kao produkt režimske politike.

¹² http://www.snp1389.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=605:-ek-&catid=42:blogs&Itemid=86, pristupljeno 21.07.2013.

krajnja desnica imaju i određenih naizgled dodirnih tačaka. Na primer, i jedni i drugi Bolonju vide kao degradirajuću po društvo u kome žive, ali dok leвица u njoj vidi komercijalizaciju obrazovanja, za desnicu je ona produkt stranih sila. Ovo je zapravo ilustracija siline i nepomirljivosti različitih ideologija, jer iako se sa oprečnih stanovišta jedan fenomen (kao što je reforma visokog školstva) percipira kao problematičan, to ne znači da on može biti objedinjujući faktor u borbi sa istim, što može dati određeni manevarski prostor i komparativnu prednost ostalim društvenim akterima, kojima je u interesu održavanje već postojećeg stanja.

Krajnja leвица na prvi pogled deluje organizovanije i uspešnija je u eksplicitnom isticanju svojih zahteva u odnosu na krajnju desnicu, koja deluje samo defanzivno. Tako *Anaho-sindikalistička inicijativa* u svojim redovima ima i Sindikat obrazovanja, koji se bavi isključivo pitanjem obrazovnog sistema (pre svega visokoobrazovnog) i povezivanjem studenata sa sindikatima radnika (kako su studenti budući radnici, svi radnici bi trebalo da budu organizovani u jednom sindikatu jer dele iste interese)¹³, na *web* stranici *SKOJ*-a juna 2013. godine izdato je saopštenje o osnivanju *Studentskog fronta*¹⁴, a ne izostaju ni praćenja i analize studentskih borbi širom sveta, kao ni analize prethodnih studentskih protesta u Srbiji, u čemu se posebno (barem po broju objavljenih analiza na *web* stranici)¹⁵ izdvaja *Marks 21*. Ipak, homogenizovanost je samo prividna. Tako je nakon poslednjeg studentskog protesta, organizovanog u maju 2013. godine, *SKOJ* izdao saopštenje "Protest protiv povećanja školarina ostvario značajan uspeh"¹⁶ koji je na jednoj "zatvorenoj"¹⁷ *Facebook* grupi, koja okuplja mahom levičare, izazvao rasprave oko načina izvedbe protesta, preuzimanja zasluga i broju učesnika, što je (relativno uobičajeno) uključilo i međusobna vredanja.

Jedan od osnovnih neprijatelja levičarskih organizacija jeste kapitalistički sistem i neoliberalizam: "Neoliberalni kurs koji se u Srbiji otvoreno promovise od petog oktobra ukratko diktira rasterećivanje državnog budžeta od troškova za potrebe stanovništva koje ne

¹³ http://inicijativa.org/tiki/tiki-read_article.php?articl_eld=2698, pristupljeno 21.07.2013. Zanimljivo je da, iako se često pozivaju na Bakunjinu, *ASI* se zapravo oslanja na ideje Saint-Simona. Naime, članovi/ce *ASI*-ja svet vide podeljen na "eksploatisane, čiji su naizrazitiji predstavnici pripadnici radničke klase, i eksploatatore, među kojima se ističe kapitalistička klasa. Radničku klasu čine svi koji su primorani da prodaju kapitalistima svoju radnu snagu kako bi obezbedili društveno i fizički funkcionalnu egzistenciju, a kapitalističku klasu svi oni koji tu radnu snagu eksploatišu" (<http://inicijativa.org/tiki/tiki-index.php?page=WhatIsAsi>, pristupljeno 14.08.2013) i u radnike ubrajaju i stručnjake ("na primer, protiv smo razdvajanja sindikata lekara i nemedicinskog osoblja u domu zdravlja ili bolnici itd"). Ova misao svoje poreklo nalazi u idejama Saint-Simona, koji klase deli na društveno korisne i društveno neproduktivne. U prve spadaju ne samo radnici, već i kapitalisti, stručnjaci, seljaci i zanatlije, dok u drugu grupaciju ubraja vojsku, plemstvo i birokratiju (preuzeto sa: <http://old.radiostudent.si/projekti/demokracija/teksti/09razrednibojsh.html>, pristupljeno 14.08.2013).

¹⁴ "U svojoj borbi studenti ne mogu i ne treba da budu sami, istakao je drug Đenić, već treba da se udružuju sa svim ostalim progresivnim organizacijama poput političkih partija i sindikata koji se bore za interese ljudi koji žive od svoga rada. Samo stvaranjem šireg socijalnog fronta i izgradnjom humanog i pravednog socijalističkog društva studenti se u potpunosti mogu izboriti za sve svoje ciljeve, zaključio je drug Đenić", <http://www.skj.org.rs/osnivanjesf.html>, pristupljeno 21.07.2013.

¹⁵ 2007. godine grupa autora izdala je publikaciju *Borba za znanje: studentski protest 2006*, koju je moguće naći na *web* stranici *ASI*-ja (<http://inicijativa.org/tiki/tiki-index.php?page=distro>).

¹⁶ http://studentskifront.blogspot.com/2013/05/protest-protiv-povecanja-skolarina_23.html, pristupljeno 25.05.2013.

¹⁷ Što znači da pristup postovima i komentarima imaju samo članovi grupe.

generišu profit (socijala, zdravstvo, obrazovanje). To služi jednom cilju: otplaćivanju rastućih dugova prema inostranstvu. Jasno je da je ovime obuhvaćen i sistem visokog obrazovanja”¹⁸, a neprijateljstvo prema državi najbolje ilustruje članak objavljen na *web* sajtu *M21*, koji nosi naziv “Država protiv studenata – pokušaj stoti”: “Zato smatramo da je ovaj montirani napad na nas istovremeno napad na sam protest: država hoće da nam pokaže kako će proći svako ko se pobuni, svako ko pokuša da protestuje protiv antinarodne politike ovog režima. Juče su to bili traktoristi i malinari, danas su to studenti, sutra će biti neko drugi. Sada pokušavaju da zatru studentski pokret, da nas zaplaše – ali, kao što je već poručeno Upravi fakulteta (koja je pod kontrolom Demokratske stranke): od nas ste samo napravili jezgro koje će se boriti protiv vas do kraja”¹⁹. Takođe, ista organizacija u svojim borbama, širenju svoje ideologije i mobilisanju studenata/kinja okreće se feminizmu, što je za desnicu nezamislivo: “Borba za ravnopravnu i istaknutu ulogu žena u studentskom pokretu neophodan je uslov za uspeh u borbi za kvalitetno, besplatno i svima dostupno obrazovanje. Bez suočavanja sa šovinističkim napadima na protest i s ponašanjem samih njegovih učesnika, svakom studentskom pokretu prethodi deaktivacija žena i time opadanje borbenog jedinstva i emancipatorskog potencijala borbe”²⁰.

Najzad, kada govorimo o odnosu prema obrazovnom sistemu, bitno zapažanje je da se krajnja levica gotovo isključivo fokusira na visokoškolsko obrazovanje, dok kada to čini krajnja desnica, ona to čini kao “odgovor na levičarska delovanja”. Ipak, krajnja desnica se ne zadržava samo na sistemu visokog obrazovanja. Tako desnica izražava zabrinutost zbog zastupljenosti latiničnog pisma u oblastima kulture i medija, prema rečima pripadnika Udruženja studenata *Nomokanon* “90% crtanih filmova” sinhronizovani su samo na hrvatski jezik.²¹ Takođe, ista organizacija je na svom *Twitter* nalogu izrazila oduševljenje novinskim člankom “Zlatna zora drži časove grčke istorije osnovcima”²² uz poruku: “Jedan od načina da se očuva nacionalni identitet”, dok *Naši* javno osuđuju “nastavak protivustavnog delovanja gej lobija u Srbiji i upozorava javnost da vladajući režim otvoreno najavljuje uvođenje satanističkih, “gej prajd” učenja u školske ustanove i obrazovni sistem Republike Srbije”.²³ Drugim rečima, može se izneti zaključak da, kada krajnja levica govori o obrazovanju, ona govori samo o formalnom obrazovanju, dok se za krajnju desnicu obrazovanje izjednačava sa vaspitanjem i prevazilazi okvire formalnog obrazovanja. Ukoliko primenimo teorijski okvir sa početka ovog napisa, utisak je da je zamisao obrazovanja koju razvija radikalna levica znatno sadržajnija, ali i ograničenija i uslovljena bar delom staleškim interesima - reč je o obrazovanju studenata, odnosno kandidata za srednju klasu. Sa druge strane, desnica ima manje sadržajan, ali celovitiji pogled na obrazovanje.

¹⁸ <http://www.marks21.info/zensko-oslobodenje/emancipacija-zena-kroz-studentske-borbe>, pristupljeno 28.07.2013.

¹⁹ <http://www.marks21.info/studenstska-borba-u-srbiji/drzava-protiv-studenata-pokusaj-stoti>, pristupljeno 28.07.2013.

²⁰ <http://www.marks21.info/zensko-oslobodenje/emancipacija-zena-kroz-studentske-borbe>, pristupljeno 28.07.2013.

²¹ <http://zakonik.blogspot.com/2012/03/blog-post.html>, pristupljeno 20.07.2013.

²² <http://www.blic.rs/Vesti/Svet/369950/Zlatna-zora-drzi-casove-grcke-istorije-osnovcima>, pristupljeno 20.07.2013.

²³ <http://nasisrbija.org/index.php/2012/05/17/snp-nasi-tadiceva-sigurnost-za-decu-krece-sa-uvodjenjem-gej-propagande-u-skolske-ustanove/>, pristupljeno 20.07.2013.

Upotreba kulturnih sadržaja

Svaka kultura sadrži set pravila koja upravljaju ponašanje pojedinaca u određenim situacijama. Prikladno i prihvatljivo ponašanje u određenim situacijama određuju društvene norme, koje se sprovode pomoću pozitivnih i negativnih sankcija i mogu biti službene i neslužbene, te tako služe kao mehanizam društvene kontrole. Za razliku od normi, koje daju specifična uputstva za ponašanje, vrednosti daju opštije smernice. One su uverenje da je nešto dobro i poželjno i određuju šta je to što je važno i vredno truda. Vrednosti i norme se razlikuju od društva do društva. Tako neka društva vrednuju individualizam, dok neka druga veću važnost pridaju zajedničkim potrebama. Čak i u okviru jednog društva ili zajednice vrednosti mogu biti sasvim suprotne – neke grupe i pojedinci mogu visoko vrednovati tradicionalna religiozna verovanja, dok se drugi mogu zalagati za napredak i nauku (Haralambos: 1989; Gidens: 2003). Kulturne vrednosti i norme prenose se na članove društva procesom socijalizacije. Kako je socijalizacija proces koji se odvija tokom čitavog života (odnosno, ne svodi se samo na primarnu socijalizaciju u okviru porodice), posebno u savremenom društvu (i ponajviše za mlade) kada se prosečan dan gotovo ne može zamisliti bez upotrebe savremenih tehnologija, dodatnu pažnju trebalo bi posvetiti analizi sadržaja koji se prenose putem Interneta. Za potrebe ovog rada analiza će biti ograničena samo na one sadržaje propagirane od strane levih i desnih ekstremističkih organizacija u *cyber* prostoru.

Kako u pogledu odnosa prema obrazovanju, tako i u pogledu korišćenja i promovisanja kulturnih sadržaja, za srbijansku krajnju desnicu i levicu sve gorepomenute karakteristike moguće je naći i u upotrebi kulturnih sadržaja. Za posmatrane desničarske organizacije nezaobilazno je organsko poimanje društva, gde porodica čini osnovnu jedinicu i stub “zdrave” društvene zajednice. Nezaobilazna je i odbrana pravoslavnih vrednosti i osećanja vernika (ugrožena na najrazličitije načine)²⁴, kao i “hrišćanskih i nacionalističkih tradicija”. Kada je reč o nacionalizmu, on se najčešće poistovećuje sa patriotizmom, a shvatanje nacije je primordijalističko ili perenialističko (v. Bakić: 2006).²⁵

Svoja antiglobalistička shvatanja *Srbska akcija* najtransparentnije je iskazala u članku koji nosi naziv “*Exit – izlaz iz zdravog razuma*”²⁶. Ovaj muzički festival, koja se održava svakog leta na novosadskoj tvrđavi od 2000-te godine, predstavlja “perfidan način promocije najgorih kulturnih i političkih otrova iz mulja savremenog Zapada”. Isti članak sadrži homofobične, antiliberalne, ksenofobične, antirežimske i antiateističke stavove – *Exit* “ima karakter jednog ideološki obojenog i pseudokulturnog stecišta raznoraznih belosvetskih devijantnih spodoba. Jer kako drugačije objasniti promociju mnoštva “nevladinih” organizacija, destruktivnih sekti,

²⁴ Tako se studentska ekscurzija Pravnog fakulteta u Beogradu, zakazana za vreme Vaskršnjih praznika, osuđuje od strane *Nomokanona* „to javno i sramno omalovažavanje Vaskršnjih praznika i promovisanja bezbožničkih vrednosti potrošačkog društva”, http://zakonik.blogspot.com/2013/04/blog-post_5258.html, pristupljeno 20.07.2013.

²⁵ Tako *SNP 1389* piše: “Ipak, ovakvi primeri smelog i javnog svedočenja (...) predstavljaju udarce za prpagandu Sistema i njegov koncept sveopšteg mešanja i negiranja prirodnih i bogomdanih razlika između naroda”, http://www.snp1389.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=721:2012-08-01-15-42-47&catid=42:blogs&Itemid=86, pristupljeno 29.07.2013.

²⁶ <http://www.srb-akcija.org/aktivnosti/5715/exit-izlaz-iz-zdravog-razuma/>, pristupljeno 20.07.2013.

narkomanije, pederastije, seperatizma i ostalih nepriličnih pojava, kojima obiluje ovaj nakazni festival. Zbog toga što se, u duhu svoje ateističko – mondijalističke postavke Egzit kao projekat izruguje Hrišćanstvu kao veri velike većine žitelja našeg grada i naše zemlje”. Najzad, u istom tekstu ova organizacija izražava i svoje nacionalističke stavove, odnosno negodovanje zbog “separatističkih” težnji u Vojvodini: “Zbog prošlogodišnje političke provokacije od strane organizatora, u vidu transparenta kojim se aludira na protivustavnu tezu o Novom Sadu kao “glavnom gradu Vojvodine” (...). U tom smislu, očekivalo bi se da se kao pandan (koji predstavlja sve ono što nije *Exit* i sve ono što bi trebalo da bude poželjno) muzičkom festivalu *Exit* uzima Dragačevski sabor trubača u Guči. Ipak, *Srbska akcija* za ovu manifestaciju vezuje antiglobalističke stavove (izražene u zgražavanju nad komercijalizacijom manifestacije i potrošačkom karakteru koji se praktikuje na istoj) i anticiganizam: “Takode, tokom poslednje dve decenija sabora, srbsku trubačku muziku sve više zamenjuje ciganska pseudomuzika (...).”²⁷ Sve desne organizacije su šovinističke, ali nisu sve rasističke, a iz navedenog citata je uočljivo da *Srbska akcija* zauzima ekstrem radikalne desnice i neguje rasističke stavove.

Pored *Stormfront*-a, koji otvoreno zagovara i iznosi rasističke stavove, iste je moguće pronaći i kod *SNP 1389*. Naime, nakon rasističke izjave majke prošlogodišnjeg pobednika na matematičkoj olimpijadi u Argentini, ova organizacija izdala je saopštenje u kojem javno daje podršku: “(...)koja je svojom izjavom, možda pomalo nespretno izraženom ali potpuno istinitom, aludirala da je njen sin odbranio čast Evrope i bele rase (...)”.²⁸ Kada je reč o *Stormfront*-u, na njihovoj internet stranici moguće je pronaći posebno grupisane “teme” obojene ne samo rasizmom, već i antiamerikanizmom (u “Holivudskim filmovima su prikazane sve bolesti ovog današnjeg modernog sveta”), antisemitizmom (antisemitske knjige koje se preporučuju), kao i antikomunizmom/antisocijalizmom/antianarhizmom (“Našim ljevičarima”, pisano iz pera Dimitrija Ljotića). Muzičar Mirko Pajčin, poznat pod pseudonimom Baja Mali Knindža (nadimak Baja imao je pre ratova iz devedesetih godina minulog veka, Mali je nazvan zbog visine, a Knindža potiče od paravojnih formacija Srpske Krajine)²⁹ za aktiviste *Stormfront*-a je srpski Tompson³⁰. Ukoliko pogledamo tekstove pomenutog muzičara, oni su nabijeni nacionalizmom i antikomunizmom (samo neki od naziva pesama su “Komunjare” i “Kosovo je Srbija (Milorad Čavić)”, “Pravoslavac”, Krajišnik i Srbijanka...)³¹.

S druge strane, dok krajnja desnica sluša Baju Malog Knindžu, članice i članovi *ASI*-ja slušaju muziku iz Španske revolucije³², a *M21 Kultur Shock*, bend koji od 1996. godine svojim nastupima i tekstovima razbija predrasude prema Balkanu, imigrantima, Romima, Muslimanima, gejevima

²⁷ <http://www.srb-akcija.org/blog/3620/sabor-u-guci/#more-3620>, pristupljeno 29.07. 2013.

²⁸ http://www.snp1389.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=721:2012-08-01-15-42-47&catid=42:blogs&Itemid=86, pristupljeno 29.07.2013.

²⁹ http://hr.wikipedia.org/wiki/Baja_Mali_Knind%C5%BEa, pristupljeno 3.08.2013.

³⁰ Hrvatski pevač Marko Perković čiji stihovi pesme „Bojna Čavoglave“ glase: „Čujte srpski dobrovoljci, bando, četnici - Stići će vas naša ruka i u Srbiji!”.

³¹ Svake godine Baja Mali Knindža nastupa na Kočičevom zboru na Manjači gde se okupi više od 40 000 ljudi (izvor: http://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D1%98%D0%B0_%D0%9C%D0%B0%D0%BB%D0%B8_%D0%9A%D0%BD%D0%B8%D0%BD%D1%9F%D0%B0, pristupljeno 3.08.2013.); v. http://en.wikipedia.org/wiki/Baja_Mali_Knind%C5%BEa, pristupljeno 3.08.2013.

³² <http://inicijativa.org/tiki/tiki-index.php?page=Kultura>, pristupljeno 21.07.2013.

i lezbejkama i nosi poruku o novom društvu budućnosti bez kapitalizma”.³³ Antimperijalizam i antinacionalizam je ono što kao poruku šalju stihovi ovog, među krajnjom levicom, popularnog benda.³⁴ Kao jedne od retkih predstavnika “kulture naroda” (a ne narodne kulture) u popularnoj kulturi *M21* izdvaja bend *Rage against the machine*, američki muzički bend koji je, pored spoja različitih muzičkih pravaca, cenjen i zbog toga što se članovi benda ne libe da kritikuju vlast pa ni da učestvuju u u barikadama, zbog čega su bivali i hapšeni.³⁵

Konačno, izgleda da je pokojni venecuelanski predsednik Hugo Čavez (Chávez) bio dovoljno intrigantna ličnost te ga svojataju i levica i desnica. Nakon vesti o smrti Huga Čaveza oglasile su se i levica i desnica i čini se da u liku i delu ovog doskorašnjeg predsednika Venecuele i jedni i drugi prisvajaju samo ono što odgovara njihovim pogledima na svet. Zapravo, ovo je jedan od primera kako delanje jednog istog pojedinca može biti percipirano na potpuno različite načine, odnosno primer namernog delovanja sa nenameranim posledicama. *M21* je na svom *Facebook* nalogu izdao saopštenje u kome stoji: “Desnica će likovati jer je Čavez mrtav i priželjkivaće kraj puta ka „socijalizmu u dvadeset prvom veku“ (...) Jedini način da zbace lance nerazvijenosti i siromaštva jeste da se dignu širom kontinenta protiv tiranije kapitala i tako započnu veliku transformaciju koja bi bila svetionik svim naprednim pokretima širom sveta. Čavez je umro, ali borba se nastavlja – HASTA LA VICTORIA SIEMPRE!”. Međutim, dok je za za levicu Čavez simbol otpora protiv neoliberalizma, desnica navodi “50 razloga zašto je Hugo Čavez legenda”³⁶, upisuje se u Knjigu žalosti u Ambasadi Venecuele³⁷ i objašnjava zašto Čavez ipak nije levičar³⁸. Naime, za *Srbsku akciju* “levičarska etiketa” navodi “površne nacionaliste da odbace slobodarsko delo venecuelanskog vođe”. Čavez je taj koji je podržao “tradicionalnu religioznost svojih sunarodnika”, nacionalizovao elektroenergetski i telekomunikacioni sektor i, što desnica više puta podvlači, jasno i glasno iskazivao svoj antiamerikanizam i antiglobalizam, uz poboljšanje socijalnog statusa stanovnika Venecuele.

Zaključak

Bilo da je reč o odnosu prema obrazovnom sistemu ili o upotrebi i promovisanju različitih kulturnih sadržaja, levi i desni ekstremisti deluju u *cyber* prostoru potpuno u skladu sa osnovnim karakteristikama na osnovu kojih dobijaju etiketu krajnje desnice, odnosno levice. Na osnovu odnosa neke društvene grupe prema obrazovanju možemo donositi zaključke o poželjnoj viziji društva te društvene grupe i društvenim vrednostima koje bi trebalo negovati.

³³ <http://www.marks21.info/intervju/gino-jevdevic-kultur-shock-krenuce-se-od-stana-do-stana>, pristupljeno 29.07.2013.

³⁴ Stihovi pesme *Racist song* glase:
“White people are so dumb and fat and all of them are racists
Black people are criminals they’re poor because they’re lazy
Only I, only my people are so great
Patrioti idijoti!”

³⁵ <http://www.marks21.info/muzika/rage-against-the-machine>, pristupljeno 29.07.2013.

³⁶ http://www.snp1389.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=765%3A50-@catid=36%3Avesti&Itemid=1, pristupljeno 29.07.2013.

³⁷ http://www.snp1389.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=761%3A-1389-@catid=36%3Avesti&Itemid=1, pristupljeno 29.07.2013.

³⁸ <http://www.srb-akcija.org/komentar/5138/hugo-chavez/>, pristupljeno 29.07.2013.

U tom smislu, za levicu su ključni antikapitalistički, antiglobalizacijski stavovi, kritika neoliberalizma i neprijateljstvo prema državi, a nadasve parola slobode i jednakosti među pojedincima, izražena kroz težnju ka besplatnom i svima dostupnom obrazovanju. S druge strane, krajnju desnicu karakteriše defanzivna reakcija na delanje levice i veoma brzo se zapažaju antisocijalizam/antianarhizam/antikomunizam, ali ne izostaju ni nacionalizam, rasizam, antiliberalizam, antievropejstvo i antiglobalizam. Za razliku od praćenih levičarskih organizacija, one koje se nalaze na suprotnom ideološkom polu, znatno češće ističu šta je ono što nije poželjno u obrazovnom sistemu Srbije, te na taj način – govoreći šta ne žele – indirektno govore i šta žele, odnosno koja je to poželjna vizija društva. U tom smislu, nacionalizam i antievropejstvo se izdvajaju kao poželjne društvene vrednosti. Krajnja levica se gotovo isključivo fokusira na visokoškolsko obrazovanje, dok kada to čini krajnja desnica, ona to čini kao “odgovor na levičarska delovanja”. Ipak, krajnja desnica se ne zadržava samo na sistemu visokog obrazovanja, te se može reći da kada krajnja levica govori o obrazovanju, ona govori samo o formalnom obrazovanju, dok se za krajnju desnicu obrazovni proces izjednačava sa vaspitanjem i prevazilazi okvire formalnog obrazovanja.

Uz upotrebu i promovisanje različitih kulturnih sadržaja, prenose se i određene vrednosti. Ponovo, za levicu su to jednakost i sloboda, antinacionalizam i antiimperijalizam, dok desnica pozitivno vrednuje nacionalizam, rasizam i tradicionalizam. Takođe, kod delovanja i krajnje desnice i krajnje levice u *cyber* prostoru nije primećena unutrašnja podeljenost, ne u onom smislu u kojem bi svaki korisnik Interneta imao pristup objavljanim podacima. To ne znači da ova unutrašnja podeljenost ne postoji, jer pristup jednoj “zatvorenoj” *Facebook* grupi upravo govori suprotno, već da i jedni i drugi, barem u sadržajima dostupnim apsolutno svakom korisniku Interneta, nastupaju ujedinjeno – kao levica, odnosno desnica, bez obzira na unutrašnje frakcije.

Najzad, praćene krajnje levičarske i krajnje desničarske organizacije imaju (barem u datom trenutku i najšire posmatrano) zajedničke neprijatelje, kao što je Država (ili neki potezi ljudi koji stvaraju i sprovode državnu politiku) ili “strane sile”. I dok prvi u njima vide produkt kapitalizma, nacionalizma i neoliberalizma, drugi vide uništenje nacionalnog bića. Dakle, ne znači da zajednički neprijatelj može da bude objedinjujući faktor u borbi protiv istog, jer upravo ideologija i vrednosti koje ona sa sobom nosi dovoljno su snažan razjedinjujući faktor.

Mogućnosti stvaranja moderne političke levice i desnice su, kada je reč o edukaciji i promovisanju različitih vrednosti u *cyber* prostoru, velike ukoliko se ima na umu starosna dob najvećeg broja korisnika Interneta, odnosno činjenica da su to mladi, podložni uticajima koji dolaze iz sfere *cyber* prostora. S druge strane, realne mogućnosti su, ipak, najviše određene razjedinjenošću kako levice, tako i desnice, pa se može reći da ni jedni ni drugi (iz razloga ideološko-organizacione prirode) ne uspevaju da iskoriste potencijal koji sa sobom nosi nova tehnologija i njena sve veća primena.

Literatura

- Avramović, Zoran (2004): "Obrazovanje za građansko društvo – ideološko sredstvo tranzicije", u: *Sociološki pregled*, Vol. XXXVIII, No. 1-2, str. 175-187.
- Bakić, Jovo (2006): „Teorijsko-istraživački pristupi etničkoj vezanosti (ethnicity), nacionalizmu i naciji”, u: *Sociologija*, V. XLVIII, No. 3, str. 250-260.
- Bakić, Jovo (2007): „Radikalne ideološko-političke krajnosti savremene Srbije“, u: *Hereticus*, Vol. V, No. 2, str. 31-66.
- Burdije, P. i Paseron, Ž. (2012): "Reprodukcija u obrazovanju, društvu i kulturi", u: *Reč*, Vol. 82 (28), str. 67-121.
- Gidens, Entoni (2003): *Sociologija*, Ekonomski fakultet, Beograd.
- Gvozdrenović, Slavka (2011): "Obrazovanje i drugi srodni pojmovi", u: *Sociološka luča*, Vol. V (2), str. 82-93.
- Tripković, M. (2007): "Obrazovanje", u: (ur.) Bogdanović, M, Mimica, A.: *Sociološki rečnik*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
- Haralambos, M. (1989): *Uvod u sociologiju*, Globus, Zagreb.

Internet izvori

- "Sociologija obrazovanja kroz istoriju", preuzeto sa: http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/sociologija_obraz3-rps-srb-t07.pdf
- http://zakonik.blogspot.com/2010/12/blog-post_09.html, pristupljeno 20.07.2013.
- http://zakonik.blogspot.com/2011/10/blog-post_28.html, pristupljeno 20.07.2013.
- <http://www.srb-akcija.org/aktivnosti/5611/srbski-fakulteti-i-komuno-demokratski-totalitarizam/>, pristupljeno 20.07.2013.
- <http://www.srb-akcija.org/blog/1934/demaskiranje-crvenih-uzurpatora/>, pristupljeno 20.07.2013.
- http://www.snp1389.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=605:-ek-&catid=42:blogs&Itemid=86, pristupljeno 21.07.2013.
- http://inicijativa.org/tiki/tiki-read_article.php?articleId=2698, pristupljeno 21.07.2013.
- <http://www.skoj.org.rs/osnivanjesf.html>, pristupljeno 21.07.2013.
- http://studentskifront.blogspot.com/2013/05/protest-protiv-povecanja-skolarina_23.html, pristupljeno 25.05.2013.
- <http://www.marks21.info/zensko-oslobodenje/emancipacija-zena-kroz-studentske-borbe>, pristupljeno 28.07.2013.
- <http://www.marks21.info/studenstska-borba-u-srbiji/drzava-protiv-studenata-pokusaj-stoti>, pristupljeno 28.07.2013.
- <http://www.marks21.info/zensko-oslobodenje/emancipacija-zena-kroz-studentske-borbe>, pristupljeno 28.07.2013.
- <http://zakonik.blogspot.com/2012/03/blog-post.html>, pristupljeno 20.07.2013.
- <http://www.blic.rs/Vesti/Svet/369950/Zlatna-zora-drzi-casove-grcke-istorije-osnovcima>, pristupljeno 20.07.2013.
- <http://nasisrbija.org/index.php/2012/05/17/snp-nasi-tadiceva-sigurnost-za-decu-krece-sa-uvodjenjem-gej-propagande-u-skolske-ustanove/>, pristupljeno 20.07.2013.
- http://zakonik.blogspot.com/2013/04/blog-post_5258.html, pristupljeno 20.07.2013.
- http://www.snp1389.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=721:2012-08-01-15-42-47&catid=42:blogs&Itemid=86, pristupljeno 29.07.2013.

<http://www.srb-akcija.org/aktivnosti/5715/exit-izlaz-iz-zdravog-razuma/>, pristupljeno 20.07.2013.

<http://www.srb-akcija.org/blog/3620/sabor-u-guci/#more-3620>, pristupljeno 29.07.2013.

http://www.snp1389.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=721:2012-08-01-15-42-47&catid=42:blogs&Itemid=86, pristupljeno 29.07.2013.

http://hr.wikipedia.org/wiki/Baja_Mali_Knind%C5%BEa, pristupljeno 3.08.2013.

http://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D1%98%D0%B0_%D0%9C%D0%B0%D0%B%D0%B8_%D0%9A%D0%BD%D0%B8%D0%BD%D1%9F%D0%B0, pristupljeno 3.08.2013.

http://en.wikipedia.org/wiki/Baja_Mali_Knind%C5%BEa, pristupljeno 3.08.2013.

<http://inicijativa.org/tiki/tiki-index.php?page=Kultura>, pristupljeno 21.07.2013

<http://www.marks21.info/intervju/gino-jevdevic-kultur-shock-krenuce-se-od-stana-dostana>, pristupljeno 29.07.2013

<http://www.marks21.info/muzika/rage-against-the-machine>, pristupljeno 29.07.2013

http://www.snp1389.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=765%3A50-&catid=36%3Avesti&Itemid=1, pristupljeno 29.07.2013.

http://www.snp1389.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=761%3A-1389-&catid=36%3Avesti&Itemid=1, pristupljeno 29.07.2013.

<http://www.srb-akcija.org/komentar/5138/hugo-chavez/>, pristupljeno 29.07.2013.

<http://inicijativa.org/tiki/tiki-index.php?page=WhatisAsi>, pristupljeno 14.08.2013

<http://old.radiostudent.si/projekti/demokracija/teksti/09razrednibojs.html>, pristupljeno 14.08.2013